

УДК 378.147

DOI: 10.31499/2307-4906.3.2019.190358

ДІЯЛЬНІСНЕ СПРЯМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНО-КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ У ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Шмир Марія, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов та методики їх викладання, Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка.

ORCID: 0000-0002-2703-6527

E-mail: stahsvitlana@gmail.com

Актуальність дослідження полягає у розкритті взаємозв'язку діяльнісного, компетентнісного і комунікативного підходів у процесі підготовки вчителя іноземної мови. Обґрунтовано схему взаємозв'язку названих підходів у процесі формування пізнавальної діяльності, окреслено основні компоненти пізнавальної діяльності та дидактичні умови їх реалізації. З'ясовано, що реалізація діяльнісного підходу проявляється у розвитку активності, індивідуалізації навчальної діяльності, співпраці, саморозвитку та самоконтролю. Визначення рівня розвитку пізнавальної діяльності підтверджує ефективність впровадження діяльнісного підходу у навчальний процес.

Ключові слова: пізнавальна діяльність, активність, дидактичні умови, самоконтроль, цілеспрямованість, свідомість і міцність засвоєння знань, діяльнісний підхід, іноземна мова.

ACTIVE DIRECTION OF THE COMMUNICATIVE AND COMPETENCE APPROACH IN TRAINING OF A FOREIGN LANGUAGE TEACHER

Shmyr Mariia, PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Foreign Languages and Teaching Methods, Kremenets Regional Humanitarian and Pedagogical Academy of Taras Shevchenko.

ORCID: 0000-0002-2703-6527

E-mail: stahsvitlana@gmail.com

The article deals with the application of the activity approach in the preparation of a foreign language teacher. The relevance of the research is to uncover the relationship between communicative competence and activity approaches in solving the problem. The author substantiates the scheme of interrelation of the above approaches in the process of formation of cognitive activity, and outlines the basic components of cognitive activity, consciousness and strength of knowledge acquisition, purposefulness and organization in cognitive activity and didactic conditions of their realization.

It is clear that the implementation of the activity approach is manifested in the development of students' activity, their collaboration with the teacher, the individualization of learning activities, and the development of self-control.

In order to expand the learning content in the development of the student's personality, the study material is saturated with tasks that allow to predict the prospects of its use. This approach requires changes in teaching methods that enhance its impact on the individual.

The students themselves manage the learning process. Problematic issues activate mental activity even in the most passive people; they are easy to become its participants.

The peculiarities of applying an activity approach, combined with communicative, competent and cognitive goals, are aimed at the development and improvement of the individual, to reveal his reserve potential and creativity.

Determining the level of cognitive activity of students confirms the effectiveness of implementation of the activity approach in the educational process. Prospects for further research are seen in the study of didactic skills of formation of cognitive activity.

Keywords: *cognitive activity, activity, didactic conditions, self-control, purposefulness, consciousness and strength of learning, activity approach, foreign language.*

Модернізація системи освіти України, входження її в європейський освітній простір, актуалізація інноваційних процесів та впровадження їх у практику функціонування вищої школи проєктують підготовку фахівців нового типу, підготовку випускників вищого навчального закладу здатного навчатися протягом життя. У формуванні компетентності «навчання упродовж життя» важлива роль належить знанням іноземної мови. Тому постає проблема забезпечення високого рівня підготовки учителів іноземної мови.

Методологічною основою організації навчального процесу є діяльнісна теорія навчання, що розроблялася П. Гальперінім, Н. Талізіню, А. Леонтьєвим та ін. Вчені вважають, що процес навчання – це засвоєння способів пізнавальної діяльності, яка складається з дій, що виконуються за допомогою відповідних способів їх реалізації. Отже, впровадження у навчально-виховний процес діяльнісного підходу, як одного із актуальних засобів комплексного підходу до навчання і формування особистості, дозволяє розкрити у змісті навчання: сучасні тенденції розвитку науки, які виникають під впливом процесів інтеграції, соціалізації, гуманізації, теоретизації. Діяльнісний підхід до навчання сприятиме забезпеченню зростаючої потреби у фахівцях широкого профілю з такими якостями як освіченість, мобільність, конструктивність, практичність, здатність до співпраці та міжкультурної взаємодії.

Ідеї реалізації діяльнісного підходу простежуються у працях вітчизняних та зарубіжних вчених (Г. Атанов [1], Н. Гузій [2], Б. Сусь [3], М. Шут [3], Т. Стефановська [4], Г. Щукіна [5]).

У процесі аналізу наукової літератури виявилось, що більшість наукових досліджень, що стосуються реалізації діяльнісного підходу, носить загальнопедагогічний характер. Недостатньо акцентується увага на застосуванні діяльнісного підходу у процесі навчання конкретних дисциплін, зокрема іноземної мови.

Дослідження показує, що велика увага приділялася реалізації компетентнісного підходу як парадигмально-визначальній основі організації та здійснення освітнього процесу у вищій педагогічній школі. Цій проблемі присвячені праці О. Абдуліної, Н. Арістової, В. Бондаря, І. Зимньої, О. Коваленко, В. Ковальчука, В. Краєвського, О. Малихіна, А. Маркової, Т. Опалюк, І. Осадченко, О. Пометун, С. Сисоєвої, А. Степанюк, Г. Терещенка, О. Топузова, В. Чайкт та ін.

Методологія ХХІ століття зазнає певних змін компетентнісний підхід не може сприйматися як єдина і всеохоплювальна методологічна система підготовки висококваліфікованих фахівців. Отже, застосування потенційних можливостей діяльнісного підходу у взаємодії з іншими підходами може набути іншого бачення в умовах інформаційного суспільства.

Мета дослідження полягає у розгляді застосування діяльнісного підходу у

взаємозв'язку з іншими підходами в процесі підготовки вчителя іноземної мови.

У розкритті суті діяльнісного підходу вихідною точкою є поняття «діяльність». У словникових джерелах воно визначається як різновид активності, характерний для людини. За словами О. Леонт'єва, «життя людини – це сукупність, точніше система діяльності, що змінюють одна одну» [6, с. 175–181].

Діяльність виявляється в процесі виникнення певних потреб. Сама по собі потреба не породжує свідомої діяльності. Для її виникнення необхідне співвіднесення потреби з предметом.

У нашому дослідженні предметом є фахові дисципліни, на які спрямовується діяльність, тому що в цьому є потреба (знання, уміння і навички). Усвідомлена потреба стає мотивом. Мотивом є те, що спонукає діяльність, заради чого вона здійснюється. Мотив – це безпосередня спонукальна сила.

Як мотив у нашому дослідженні розглядається підготовка вчителя іноземної мови. У мотиві конкретизується мета – формування професійної компетентності, складовими елементами якої є: мовна, мовленнєва, комунікативна, діяльнісна, мотиваційна, лінгвокраїнознавча, соціокультурна, методична та ін.

Означені компетентності формуються в процесі пізнавальної діяльності, основними компонентами якої є: свідомість і міцність засвоєння знань, цілеспрямованість і організованість у пізнавальній діяльності.

Прояв активності у застосуванні ефективних методів, засобів, прийомів і форм навчання сприяє формуванню самовизначеності, самоорганізації, саморозвитку, самовдосконалення, що, в свою чергу, забезпечує формування мобільності майбутнього фахівця. Застосування діяльнісного підходу в навчанні виражаємо схемою (1).

Названі вище компоненти пізнавальної діяльності проявляються у конвергентній здатності, креативності, пізнавальних стиялх, здатності навчатися, самооцінюванні тощо.

Формуванню пізнавальної діяльності сприяють відповідні умови. Серед дидактичних умов ми обґрунтували наступні: формування пізнавального інтересу до вивчення навчальної дисципліни (іноземної мови), професійна орієнтація в організації навчальної діяльності, взаємовідносин між учасниками навчального процесу.

Взаємозв'язок дидактичних умов і компонентів пізнавальної діяльності представлено на схемі (2).

Діяльнісний підхід у процесі формування пізнавальної діяльності реалізується шляхом розвитку мотивації, як стимулюючої дії для протікання розумових процесів, яка мобілізує творчі сили на вирішення навчальних завдань. Збудження активності у студентів забезпечує готовність виконувати завдання, свідоме їх виконання, прагнення підвищити особистісний рівень. Позитивним аспектом процесу навчання є утвердження співробітництва як однієї з визначальних засад сучасного навчання.

Як засіб становлення та розвитку суб'єкта в контексті діяльнісного підходу є самостійна робота студентів. Вона має значний дидактичний потенціал, здатна поглиблювати, розширювати, систематизувати знання, формувати інтерес до пізнавальної діяльності, виробляти прийоми процесу пізнання, розвивати пізнавальні здібності, виховувати відповідальність [7, с. 20–22].

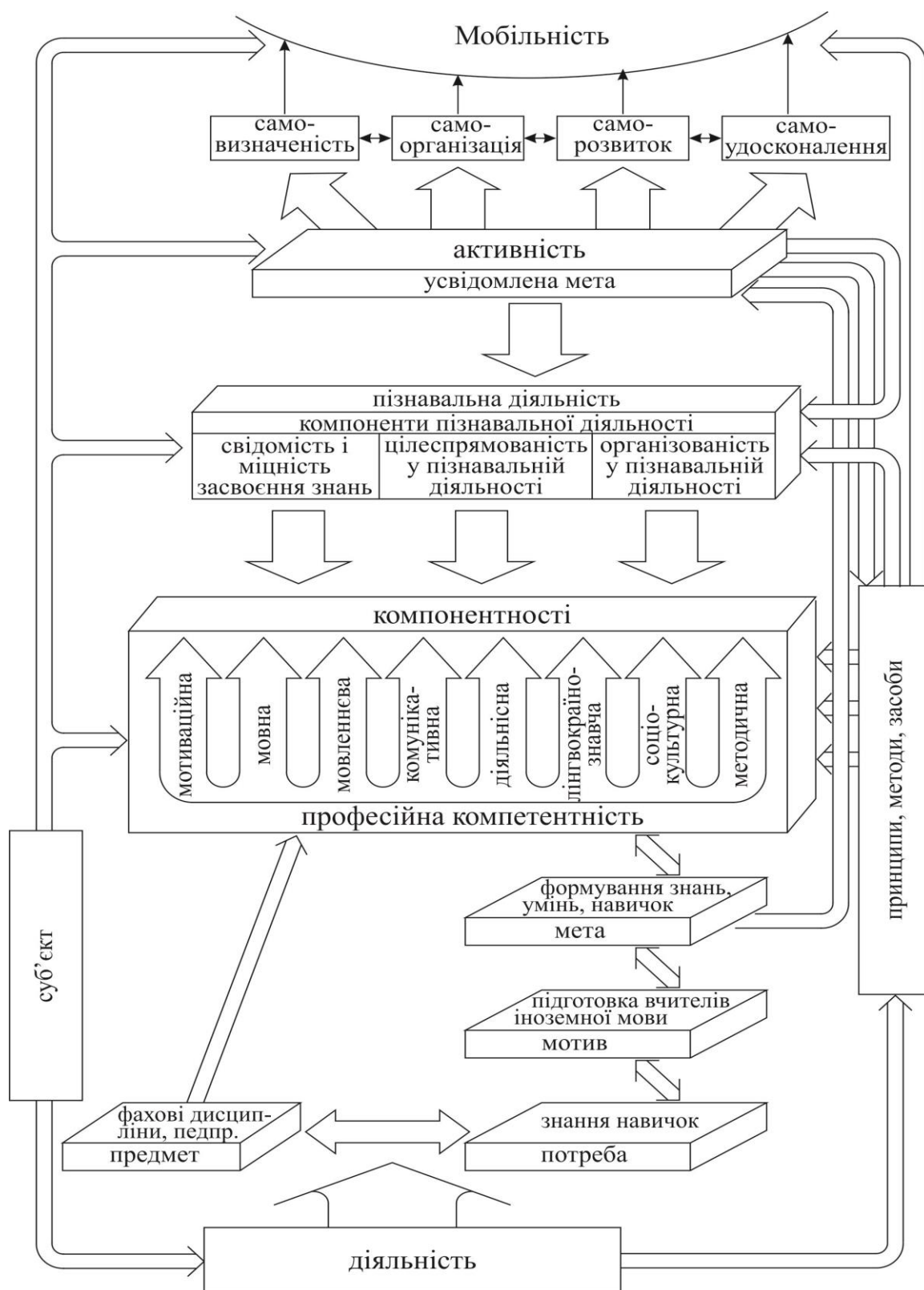

Схема 1. Діяльнісний підхід у підготовці вчителя іноземної мови

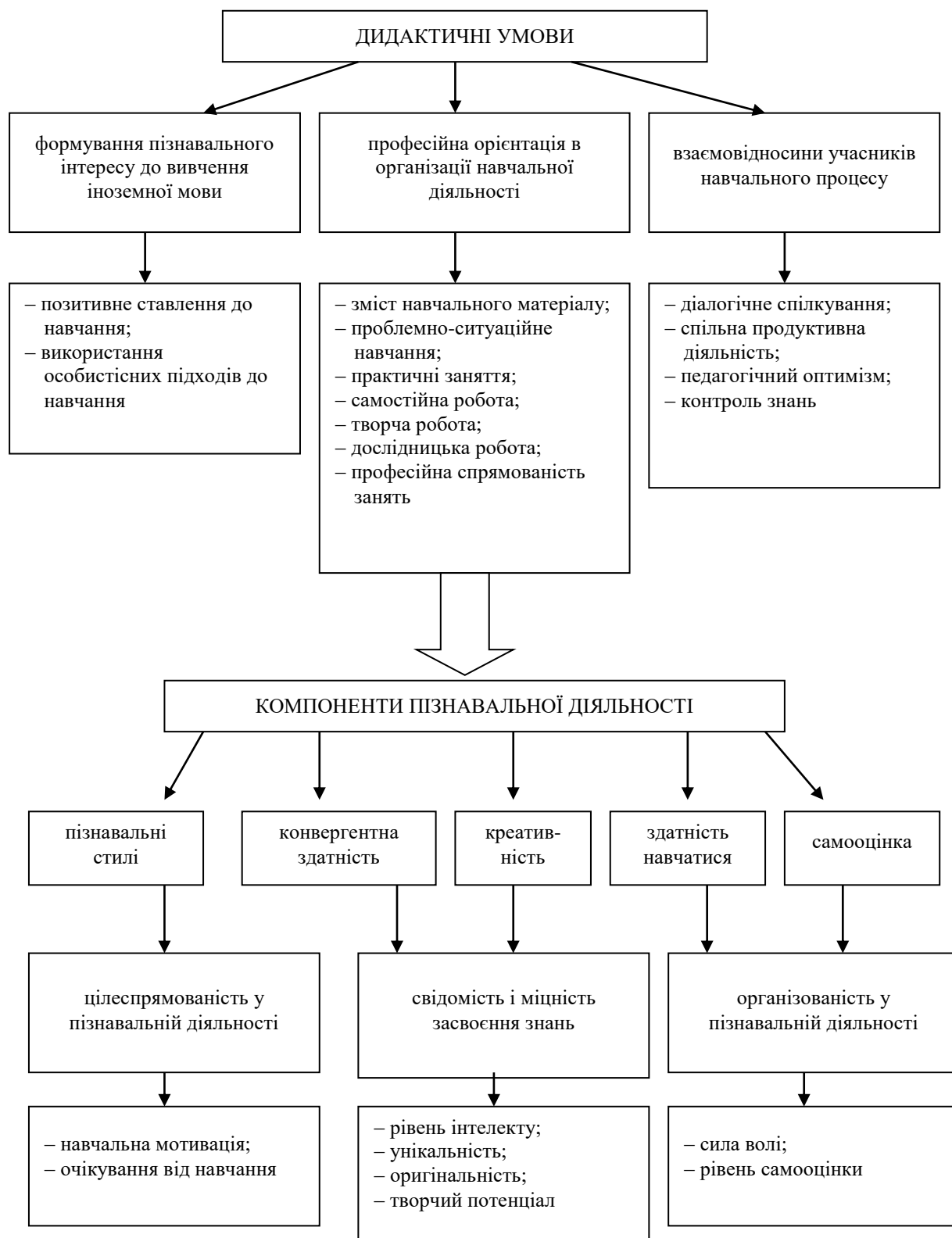

Схема 2. Взаємозв'язок дидактичних умов і компонентів пізнавальної діяльності

Важливим засобом реалізації діяльнісного підходу є формування у студентів навичок самоконтролю. «Самоконтроль – це внутрішній механізм мовленнєво-мислительної діяльності, який регулює оволодіння зовнішньою мовленнєвою діяльністю» [8, с. 22].

Д. Александров розглядає самоконтроль як «рису особистості, акт розумової діяльності, компонент навчальної діяльності, вміння здійснювати саморегуляцію, метод саморегуляції поведінки і діяльності» [9, с. 72].

З позицій діяльнісного підходу, невід'ємною складовою якого є формування активності у студентів, є організація диференціації пізнавальної діяльності.

Провідним педагогічним завданням за умови диференційованої педагогічної організації з урахуванням індивідуального інтересу до вивчення іноземної мови у вищому навчальному закладі є формування пізнавальної самостійності у студентів.

З метою розширення функцій змісту навчання у розвитку особистості студента навчальний матеріал насичується завданнями, які дають змогу прогнозувати перспективи його використання. Такий підхід вимагає змін у методах навчання, які посилюють його вплив на особистість. Процес навчання стає керованим самими студентами. Проблемні питання активізують розумову діяльність навіть у найпасивніших осіб, вони невимушено стають її учасниками.

У процесі такої діяльності студенти розширюють, поглиблюють і узагальнюють знання та вміння [9, с. 59].

Розглянуті особливості застосування діяльнісного підходу, об'єднаного комунікативними, компетентнісними та пізнавальними цілями, що ґрунтуються на гуманістичному підході, спрямовані на розвиток і вдосконалення особистості, на розкриття її резервних можливостей і творчого потенціалу.

Для перевірки ефективності застосування діяльнісного підходу у взаємозв'язку із компетентнісним підходом у процесі підготовки вчителів іноземної мови визначалися рівні розвитку основних компонентів пізнавальної діяльності майбутніх фахівців.

Узагальнені результати проведених зрізів знань показали: високому рівню пізнавальної діяльності студентів експериментальних груп відповідає 35,6 %, середньому – 57,2 % і низькому – 7,2 %; контрольних груп: високому – 11,3 %, середньому – 27,1 %, низькому – 61,6 %.

Отримані результати засвідчують позитивне значення взаємозв'язку застосування основних підходів навчання у підготовці майбутніх учителів іноземної мови.

Подальше дослідження вбачаємо у розгляді дидактичних умінь формування пізнавальної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Атанов Г. Деятельностный подход в обучении. Донецк: ЕАИ-прес, 2001. С. 160.
2. Гузій Н. Діяльнісно-орієнтовані методологічні засади педагогічного професійоналізму. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія «Педагогіка і психологія»*. Ялта, 2007. № 15. С. 118–125.
3. Сусь Б., Шут М. Діяльнісний підхід як ефективний спосіб забезпечення дієвості знань. *Збірник наукових праць. Педагогічні науки*. Бердянськ, 2007. № 4. С. 5–8.
4. Стефановская Т. Педагогика: Наука и искусство: курс лекций. Москва, 1998. С. 155.
5. Шукина Г. Роль деятельности в учебном процессе: [кн. для учителя]. Москва: Просвещение, 1986. С. 15–16.
6. Леонтьев А. Деятельность. Сознание. Личность. Москва: Политиздат, 1975. 304 с.

7. Кочіна Л., Сіданіч І. Організація і зміст самостійної роботи студентів. *Початкова освіта*. 2009. № 11. С. 20–22.
8. Брейгіна М. О самоконтроле в обучении иностранному языку. *Иностранные языки в школе*. 2000. № 1/2. С. 22.
9. Александров Д. Самоконтроль, самокоррекция и формирование учебной познавательной активности учащихся. *Контроль в обучении иностранным языкам в школе*. Москва, 1986. С. 71–75.
10. Гальскова Н. Повышение эффективности контроля при дифференцированном обучении. *Иностранные языки в школе*. 1987. № 4. С. 57–60.

REFERENCES

1. Atanov, G. (2001). *Dejatelnostnyi podkhod v obuchenii*. Donetsk: YEAI-pres [in Ukrainian].
2. Huzii, N. (2007). Diialnisno-orientovani metodolohichni zasady pedahohichnoho profesionalizmu. *Problemy suchasnoi pedahohichnoi osvity. Seriiia "Pedahohika i psykholohiya"*. Yalta, 15, 118–125 [in Ukrainian].
3. Sus, B., Shut, M. (2007). Diialnisnyi pidkhid yak efektyvnyi sposib zabezpechennia diievosti znan. *Zbirnyk naukovykh prats. Pedahohichni nauky*. Berdiansk, 4, 5–8 [in Ukrainian].
4. Stefanovskaja, T. (1998). *Pedagogika: Nauka i iskusstvo: kurs leksij*. Moskva [in Russian].
5. Shchukina, G. (1986). *Rol dejatelnosti v uchebnom protsesse: [kn. dlja uchitelja]*. Moskva [in Russian].
6. Leontjev, A. (1975). *Dejatelnost. Soznanije. Lichnost*. Moskva [in Russian].
7. Kochina, L., Sidanich, I. (2009). Orhanizatsija i zmist samostijnoi roboty studentiv. *Pochatkova osvita*, 11, 20–22 [in Ukrainian].
8. Breigina, M. (2000). O samokontrolje v obuchenii inostrannomu yazyku. *Inostrannyje yazyki v shkole*, 1/2, 22 [in Russian].
9. Aleksandrov, D. (1986). Samokontrol, samokorreksiia i formirovaniie uchebnoj poznavatelnoj aktivnosti uchashchikhsja. *Kontrol v obuchenii inostrannym yazykam v shkole*. Moskva, 71–75 [in Russian].
10. Galskova, N. (1987). Povysheniye effektivnosti kontrolja pri differentsiirovannom obuchenii. *Inostrannyje yazyki v shkole*, 4, 57–60 [in Russian].